

BEHÇET NECATİGİL'İN SÖZLÜKLERİ

TUNCER UÇAROL

Behçet Necatigil (1916–1979, doğum ve ölüm İstanbul) daha çok ozan olarak bilinir. Oysa, onun çevirileri olduğu gibi, radyo oyunları da vardır. Ayrıca iki de sözlüğü bulunmaktadır: Ocak 1978'de dokuzuncu baskısına ulaşan *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* (1960) ile, Nisan 1979'da ikinci baskısını yapan *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü* (1971).

Her ikisi de Varlık Yayınları arasında yayımlanan bu sözlükleri için kendisi, ilk sözlüğünde kendisinden söz ederken, "... onun, öğretmenlik mesleğine ilişkin, ek çalışmalarıdır" der. Gene; ilk sözlüğü için, ilk sözlüğünün girişinde aynı yönde şunları belirtir:

"*Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'nün dokuzuncu basımını sunuyoruz; kitap ilk kez 1960'ta çıkmıştı. O tarihten bugüne, on yedi yıldır bu sözlüğün büyük bir ihtiyacı karşıladığını gördük. Başlangıçta ancak öğretmen ve öğrencilere edebiyat derslerinde bir kılavuz olur diye düşünmüştük. Ama bu çizginin de ötesinde, örnek ve kaynak olduğumuz besbelli, benzeri sözlüklerin türemesini sağlaması, birçok maddelerinin ansiklopedilere olduğu gibi aktarılışı, hatta bizde olmayan maddelerin başka sözlüklerde de bulunamayışı; bize olumlu, yararlı bir iş yapmış olmanın kıvancını tattırdı; teşekkür ederiz."

Necatigil'in bu kıvanması yerindedir.

Çünkü bu sözlük, gerçekte bir yaşamöyküler ansiklopedisidir, gidecek bir Türk yazını tarihidir. Bu yönlerde de en geniş, başarılı çalışmadır. İlk baskısında (1960) 360 adla ilgili bilgi verilirken, beşinci baskısında (1968) bu sayı 616'ya, son baskı olan dokuzuncu baskısında da (Ocak 1978) 901'e çıkmıştır. Son baskı, küçük harflerle dizili olup 404 sayfadır. Ayrıca, bu baskının sonunda da "Edebiyat Armağan ve Ödülleri", "Ölüm-Doğum Günleri Çizelgesi", "Dergiler İndeksi", "Şair ve Yazarlar İndeksi", "Eserler İndeksi" de vardır.

Sözlüğün bence çok daha önemli bir yanı; (ki bu önem *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü* için de geçerlidir) yazınımızın genel eğilimlerini sayısal olarak saptamaya çeşitli olanaklar sağlamasıdır. Böyle bir sözlükten; yazınlarımızın doğum yerleri dağılımı, yazınımızın doğal çevresi, Türk yazın toplumbilimi ve Türk yazın coğrafyası için ilk yasalar, yazarlarımızın eğitim ve meslek durumları (sınıfları), yazarlarımızın yüzyıllar içindeki dağılı-

mı, yazarların kalıcı olup olmadıkları gibi birçok eğilim (yasa) çıkarılabilir, üretken yorumlara gidilebilir. Meraklısı, bu sözlükten, “İlginç Çizgileriyle Yazınımız” diye belki yüz sayfalık bir izlenimler kitabı da çıkarabilir, bu izlenimler de (günlükler) meraklı okuyucular ve yeni-eski yazarlar için uyarılar taşıyabilir...

Ayrıca bu sözlüğün, yaşayan yazarlarımız için de, yazın çalışmalarına özendirici bir güç taşıdığını düşünüyorum. Çünkü sözlüğün son baskı tarihi olan Ocak 1978’de, sözlükte yer verilen 901 yazarın 520’si (% 57,7) yaşayan yazarlardır. Böyle, yaşayan yazarların, gelmiş geçmiş bilinen tüm yazarlar arasında kendilerine de yer açıldığını görmeleri; yazın, bir şarkıcılık ya da futbolculuk bir yana, bir olağan emekçi düzeyinde bile iş olanağı, yeter para ve onur getiremediği (tersine onca emeklerin kitap olarak basılmadığı, püff diye uçurulduğu) bir toplumda, çok önemlidir. Tek kazancıdır bu yazarın. Böylece devlete (topluma) düşen bir işi yapmıştır Behçet Necatigil. Ayrıca, yazınımızın 800–900 yaşlarındaki en saygın yazarlarının yanı sıra, 21–22 yaşlarındaki yeni yazarlara bile yer ayırması, yazınımızın geleceği için de özendirici bir yardımdır. Gençleri ustalar yanına koyup ustalar bekletici üretken bir girişimdir.

Kıscacası, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, yazın kurumumuz ve Türk yazın toplumbilimi çalışmaları için atılmış belki de ilk önemli adımdır. Ana kaynaktır. Zorunlu bir alt yatırım. Önce o olacak, sonra yazın toplumbilimi ve yeni bir yazın...

19. yüzyıl ve günümüz edebiyatımızın roman, hikâye, oyun ve anı türlerinde” bellibaşlı 223 yazarımızın 750 yapıtını tanıtip özetlerini veren ikinci yapıtı *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*’nün önsözünde kendisi de, bu konu üzerinde durur, şöyle der:

“Eserler üzerine en azından bu kısaltık ve yalınlıkta, bu tür sözlüklerin oluşu, dönem dönem konu yönelişlerini de belirtir. Özet kümelenmelerini, sanat ve toplum ilişkileri üzerinde değişik incelemelere çıkış noktası olur. Konuları topluca tek yerde görmek, yeni bakış açılarına yaslanacak eleştirme ve incelemeler için ilk adımdır diyebiliriz.”

Tüm bu yararlarına ve önemine karşın, Necatigil’in özellikle ilk sözlüğü, çeşitli eleştirilere de uğramıştır. Gerçekte bu tür sözlüklerin ve seçkilerin başına gelen gürültülü eleştirilerdir bunlar. Ben neden yokum? Ünlü yazarı bilmem kim neden yok da, bilmem kim nasıl girer bu sözlüğe?... Sözlükte bilmem kimin tüm yapıtları ve baskı tarihleri gösterilmemiş... Daha önceki baskılarda bulunan bazı yazarlar neden bu baskıya alınmamış... Şu şu bilgilere neden yer verilmemiş...

Behçet Necatigil, bu eleştirilere karşı kendini savunuyor sözlüğünün son baskısında, “Tanıtma” bölümünde.

Behçet Necatigil’in bu savunu ve tanıtısına, sözlüğünün daha önceki baskılarında sürekli yer verdiği “Birinci Baskının Önsözü”nü (Kasım

1960) eklemek de yararlı olacaktır. Bu önsöz; hem bu türlü çalışmaların güçlüğüne ve olabilir gediklerini, hem de yazıncıların seçimlerini ve yazın-
da kalıcı olup olmamayı iyi vurguluyor, Necatigil'i de iyi savunuyor.

Gerçekte; böyle bir yapının, dokuzuncu baskısına da ulaşsa, kusursuz kalacağı söylenemez. *Somut* dergisinde yayımlanan "Gençleşen Edebiyatımız" adlı, yazıncılarımızın yüzyıllar içindeki dağılımıyla ilgili araştırmamı gene Necatigil'in bu sözlüğüne dayanarak yapmıştım; bu kez, ondan yararlanırken dikkatimi çeken noktalar ve düşündükleri üzerinde elli altmış sayfalık bir günlük de tuttum. Yan ürünleri de değerlendirme kaygısıyla yaptığım bu ek çalışmada, sevecenlikle gördüm ki, sözlükte dikkati çeken eleştirilecek yanlar da az değil!.. Yıllardır süregelen dizgi yanlışları... Aralarında yakınlık olan yazıncıların bu önemli özelliklerinin vurgulanmaması... Bilgi tutarsızlıkları... Üniversite öğretimine başlayanların bunları bitirip bitirmediğinin belirtilmemesi gibi, bulanık ya da yanıltıcı bilgiler... Daha önceki baskılara alınmış bazı yazıncıların sonraki baskılardan çıkartılması... Birçok yazıncının baba mesleğinin, evli olup olmadığının, başlarından geçen çok önemli olayların (tutuklanma gibi) son baskılarda bile gösterilmemesi...

Sözlüğün eleştirilecek en önemli yanı ise, yukardaki kimi eleştirilerin de doğuşuna yol açan, Varlık Yayınlarının da eleştirisini gerektiren nokta: Sözlük, dokuzuncu baskıya da ulaştığına göre, 901 yazıncı 404 sayfaya sığdırılmamalı, iki cilt olarak basılmalıydı... Sözlükteki bilgilerin özetlenmesi, hem Necatigil'in birikmiş onca emeğini özetleyerek savurganlığa yol açmış, hem de bilgilerin yoğunlaştırıldıkça belirsizleşmesine, yorumlara götürmesine...

Tüm bunlara karşın sözlük; gene de yazınımız, yazın tarihimiz, yazın toplumbilimimiz açısından çok önemli bir başlangıç. Yüze yakın yazı yazdırabilir, araştırmaya kaynaklık edebilir. Gelecekte, bu sözlükten yola çıkılarak birçok araştırma yapılabileceği gibi, bu tür (daha kapsamlı, daha sağlam) yeni sözlüklerle ansiklopedilere de bu sözlük kaynaklık edecektir.

Şimdilik fazla dikkati çekmeyen *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü* de, ilerde aynı önemi kazanacaktır.

EFSANELER

(Yeniden yazılmış en güzel Anadolu efsaneleri)

Ali Püsküllüoğlu

3. baskı yeni çıktı

20 lira
